

אגרות

אורה חיים

משה

צא

ס"ה שלשה ועשרים אלף דאלארן וגם נתתי לו זכות באסם (בארן) שלי להניח שם את התבואה והשחת שיקצור ונתן לי או"ג חמשה דאלארן והמותר וקפתי עליו במלה וישלם לי בערם ארבעה אחוים (פרעצנט) לריבית בעד שנה שהם ס"ה תשעה מאות ועשרים דאלארן. וגם התחייב להחזיק אותי לעולם כל זמן שארצה שאהיה מנהל עסק המשק של הקרקע הנ"ל במקח ארבעה אלפים דאלארן לשנה ויהיה מחוייב לי ס"ה עם הריבית ארבעה אלפים ותשע מאות ועשרים דאלארן לשנה ואחרי שישלם לי את הכ"ג אלף שחייב לי יהיה מחוייב לי רק בעד מלאכתי שאינו רשאי לסלקני סך ארבעה אלפים דאלארן לשנה. גם התנתי עמו שמחוייב להניח את בהמותי כמה שיהיו לי לרעות בקרקע המשק הנ"ל שמכרתיו לו. והקנתי לו הקרקע והמטלטלין הנ"ל בכסף האו"ג שנתן לי והמטלטלין גם אג"ק הנ"ל וגם בקגא"ס במנא רכשר למקניא ב"י וגם נעשה בינינו תקינת כף על כל הנ"ל והרשות ביד הקונה הנ"ל להעתיק שטר זה בשפת המדינה ולהעלותו בערכאותיהם ע"פ חוקי המדינה על חשבונו ואה"י מחוייב לחתום עליו בלי שום דחוי וע"ז באתי עה"ח ביום... שנת... פה...

סימן נב

רבית מבאנק של גויים עבור שבת ויו"ט

בע"ה.

מע"כ בני חביבי הרב הגאון מהר"ר דוד פיינשטיין שליט"א.

דברר מה שנתחדש עכשיו שהבאנק משלם ריבית לפי סך הימים שהיו המעות בהבאנק, שא"כ הרי יש לאסור מליטול ריבית עבור ימי שבת וימים טובים מאיסור שכר שבת כראיתא במג"א סימן ש"ו סק"ו, יפה כתבת דכיון דהם חרשבינן יום מחצות הלילה עד חצות הלילה שלכן הו' התשלומין דריבית עבור שעות דחול ג"כ שהוא בהבלעה רשעות של חול ממוצאי שבת עד חצות הלילה, אבל כששבת ויו"ט סמוכין דהוא בין שו"ט חל בע"ש בין שו"ט הוא במוצאי שבת יש לאסור מליטול בעד יום הראשון דמתחיל אצלם בחצות לילה ונמשך עד חצות לילה השני, דהרי בין השעות שהן משבת אסורין ובין השעות שהן מיו"ט אסורין, אבל הריבית בעד יום השני מותר דהרי איכא שעות אחרונות דהן חול. ובשני יו"ט של גליות מסתבר דכיון דעשו לרין יו"ט שני בדין ספק דהא ביצה שגולדה בזה מותרת בזה לרב בביצה דף ד' והלכה כמותו, א"כ לא שייך לאסור שכר יו"ט בפרעל ששמר שני הימים

אלא בעד יום אחד, וממילא בריבית של הבאנק שהיום מתחיל מחצות הלילה ונגמר בחצות הלילה הרי ליכא שום איסור דאליכא דהודאי איכא דאי גם שעות דחול ביום שמשלמין עבורו ריבית והוי בהבלעה שיותר. ובאיכא תלתא יומי כמו כשיו"ט הוא ביום ה' וע"ש או במוצאי שבת ויום ב' אסור מדין שכר שבת ויו"ט נמי רק יום אחד דהוא כשיו"ט ביום ה' וע"ש אסור ליקח בעד יו"ט שני דבע"ש, ואם יו"ט הוא במוצ"ש ויום ב' אסור בעד יום השבת (ובשני יו"ט של ר"ה אולי יש לאסור בעד יום אחד דהרי הם כיומא אייכתא לרוב הדינים וראוי להתמיר) זהו מה שנראה לע"ד.

ונראה דהשכר דיום האסור שלא שייך להניחו שם יתנהו לאיזה צדקה ובאופן שלא ידעו כלל ולא יתהו לו שום הנאה אף לא הכרת טובה משום אדם. והנני אביך אוהבך בלוי"ג,

משה פיינשטיין

סימן ס

מלאכה הנעשית בשבת ע"י שיעון שבת

בעה"י כ' טבת תשל"ז.

מע"כ נכדי אהובי וחביבי מהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א.

הנה בדבר שעי' חשמל (ענין העלעקטרי) אפשר ע"י מורה שעות הנעשה לכך שיעמידנו בע"ש באופן שיתחיל לבשל למחר ביום השבת כשעה לפני זמן האכילה, אשר אח"כ גכדי חיקר אחרון ברוך שליט"א שואל, הנה לענ"ד פשוט שאסור להתיר זה דהרי ע"י מורה שעות כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת (פעקטעריס) ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה, וגם אולי הוא ממילא בכלל איסור זה דאסור אמירה לעכו"ם, דאסור כל מלאכה הנעשית בשביל ישראל מצד אמירת ישראל וכ"ש מצד מעשה ישראל. ול"ד למה שמותר להעמיד קדרה ע"ג האש אפילו רגע אחת קודם השבת שיתבשל בשבת ולא אסור רבנן כשליכא חשש חתוי בשבת דף י"ח ע"ב, דהוא משום דכל מלאכה דעושה האדם במלאכת בשול הוא העמדת הקדרה ע"ג האש דבעצם הבשול אינו עושה האדם, ולכן בהעמדתו הקדרה ע"ג האש בע"ש הוא כגמר האדם כל מעשיו במלאכה זו דבשול ולא שייך לאסור על מה שעושה שוב האש, אבל היכא שעדיין לא שייך להחשיב כנעשה המלאכה כהא דהעמיד בע"ש את המורה שעות שיתחיל

המלאכה דוקא בשעה פלונית בשבת זה הרי לא נעשה בהמלאכה עדיין כלום מבע"ש, שאין להתיר מצד זה. ועיין בגי' ב"ק דף כ"ב ע"א שתירץ על מה שהוקשה לו למ"ד אשו משום חציו היכי שרינו עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחזין את האחד במדורה תולכת ונגמרת הדלקתה בשבת דהרי הוא לידידה כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת, והוא משום שחציו אינו שנחשב שאחר כך עושה אלא שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל והרי כמאן דאגמריה בידים בההוא עדינא שהדליק שהיה זה בע"ש, ושייך טעמו גם בהא דנתיא בשבת דף י"ח ע"א פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה ומחמלאת והולכת כל היום כולו ומניחין מוגמר וגפריית, שתיכף הותחלה המלאכה להעשות, ואף כשהמים הם עדיין רחוקים מן הגינה אבל הא התחילו המים לילך שבהלך זה יבואו להגינה להשקותה, וכן היה מותר מדינא ליתן חטין לתוך הרחים של מים אי לא גידיה דמשמעת קול דאמר דבה, אף דטחינת התמים שייטתנו בשבת לא הותחלו מאחר דכה הגלגל להרחים שיעשו הטחינה על כל החטים שהונחו שם הותחלו מע"ש, אבל לא שייך זה בהעמידו מורה שעות באופן שהעלעקטרי שערשה המלאכה יתחיל לעשות מלאכתו בשעה פלונית, שעל הליכת מורה השעות שזה נעשה מתחלה קודם שנתחבר העלעקטרי לא שייך להחשיב שערשה, ועל תחיבת העלעקטרי באופן שיתחבר בשעה פלונית בשבת הרי הוא כסוף חמה לבא דאין להחשיבו למעשיו עתה בע"ש כדאיתא בסנהדרין דף ע"ז דכה"ג לא נחשב מעשיו לחיבו דהאי לא שייך לדמות לכפות והביאו במקום ססוף חמה לבא דהוא כמקרב הדבר אצל האש דנחשב חציו, דהא דומה זה לאישקיל עליה בדקא דמיא דרק בכח דאשון נחשב מעשיו, שא"כ אין להחשיבו ככבר נעשה בע"ש.

ומאחר שלא נחשב כנעשה מע"ש, הרי אף שלא שייך לחיבו ואף לא לאסור מדאורייתא אף לא להג"י, דהא אין זה חציו, שלתירוק הג"י ענין חציו הוא דנחשב כנעשה תיכף וליכא כלל ענין חשיבות שהוא כעושה או בשעת הדליקה, ואף אם נימא שלא כהג"י משום דעצם סדרת הג"י לא מובן כל כך דאף אם נימא כהקושיא דנחשב מעשיו אח"כ בעת שנשרף גדישו של חבירו לא שייך זה לחיבו שבת, דלענין נזיקין הוא חייב מדין כחו כגופו דהא מפורש בגמ' דכשהכלב עשה האש הוא בדין צדורות דחייב דק ח"ג, שלכן באדם שליכא חדושה דצדורות להקל מגופו חייב ג"ש וכשהרג אדם חייב מיתה כדאיתא בדף כ"ב לר' יוחנן משום דגם על כח חייב, אבל לענין חיוב שבת לא מציינו שהיה חייב על הכח כשלא ממעשה גופו שערשה קודם השבת, אף אם אין חציו הוא על זמן שנעשה בשבת וצ"ע דברי הג"י, שדאי לא שייך לחיבו

מדאורייתא, מ"מ מסתבר ששייך לאסור מאותו האיסור שאסרו מדבבנו אמירה לעכו"ם עוד מכ"ש דהא מה שבא מצד כחו עדיף ממה שבא מצד דבורו, ואף אם נימא דאיסור אמירה לעכו"ם הוא שאסרו מצד שליחות נמי כיון שליכא דין שליחות ממש אלא מתקנה מחמת שערשה מצד ציווי הישראל ודאי יש להחמיר על מה שנעשה בכחו דהישראל. אבל אף אם נימא שאין לאסור אלא מה שתיקנו חכמים ואין למילף מזה לאסור גם מה שבסבא הוא חמור כיון שעכ"פ לא אסרו אף שהיה זה מחמת שלא היה ענין זה בימי חז"ל אין לזה איסור ממש מ"מ אין להתיר זה כיון שהוא דבר הראוי ליאסר.

אבל יש טעם גדול לאסור מטעם אחר דהא זילתא דשבת ואף זילתא דיו"ט הא אסרו בכמה דברים וכיון שבדור שאיכא זילתא דשבת הוא בכלל איסור זה ממילא אף שלא אסרו זה ביחוד דכל ענין זילתא הוא האיסור. וגם פשוט לע"ד דעושה דבר שהוא זילתא לשבת הוא עובר בידים על חיוב הכבוד שמשמע שהוא ג"כ חיוב התורה שנתפרשו ע"י הגביאים שכתב הרמב"ם דיש פרק שלשים מהלכות שבת ד' דברים נאמרו בשבת שנים מה"ט ושנים מדברי סופרים והן מפורשים ע"י הגביאים שלא כתב שתיקנו הגביאים משמע שהוא מדאורייתא ולשון מדבדי סופרים הוא כדרך הדמב"ם שקרי לכל דבר שלא מפורש בתורה דברי סופרים אף שהוא מדאורייתא בין שהוא דבר הנלמד מג"מ ובין מה שנאמר הלכה למשה מסיני כדאיתא במ"מ ובכ"מ דיש פ"א מאישות שקידושי כסף הוא מדברי סופרים עי"ש, והוא כדא"ר אשי על פירושי דאש דבמיתה ועל ערל לב ועדל בשד שאר"י דמותרת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו דגמרא גמירי לה ואחא יחזקאל ואגמרה אקרא בסנהדרין דף כ"ב ע"ב ובעוד כמה מקומות, וכן הוא חיוב הכבוד לשבת שהוא מהלכה ונתפרשו ע"י הגביאים בקרא, והדמב"ם שם ה"ב פירש המעשים המחייבים לעשות לכבוד השבת, וממילא מובן דהדברים שעשייתן הוא זילתא לשבת הוא ג"כ עובר על מצוה זו דכבוד שבת ועוד גרוע דהרי עובר זה במעשה, שלכן אף שנימא שאינו בכלל הגזירות דחכמים, אבל גם בלא צורך הוא עובר במעשה על חיוב כבוד השבת, וזה שהוא זילתא הוא דבר שמובן לכל, שלכן מסתבר לע"ד שאסור להעמיד בע"ש ע"י מודה שעות שיעשה העלעקטרי למחר מלאכה.

אבל עכ"פ מה שכבר נהגו להעמיד ע"י מודה שעות לכבות הנרות דעלעקטרי שהודלקו וגם שיחורו להדליק אח"כ בסוף היום, אין לאסור מאחד דלכבוי הנרות של המגורות הגדולות שנקראו בלע"ז לאמפן שהיו דאש ממש נהגו בכל המקומות לכבותם ע"י עכו"ם והיו גם מקומות שהיו נוהגין לחזור ולהדליקם בבית"ד לתפלת נעילה ביו"כ ונמשך מזה באיזה מקומות שגם

בשבת לעת ערב הדליקו ע"י נכרי לאמירת המזמורים אף שכבר צווחו הרבה עיין בנוב"ק חאו"ח סימן ל"ג אבל נתן טעם להמתירין, והרמ"א בסימן דע"ו סעי' ב' שנהגו רבים להקל לצוות לעכו"ם להדליק לצורך סעודה בפרט בסעודת חתונה או מילה ומשמע שבמקום צורך גדול מתיר שלכן אף שמן הראוי להחמיר ובגבולנו ביוראפ החמירו, מ"מ כיון שיש רבונות שהתירו ונהגו כן בהרבה מקומות, אין לאסור מה שכבר נהגו להקל בהעמדת העלעקטרי בע"ש ע"י מורה שעות שיכבה וגם שדליק בשבת לחומן שהעמידו, וגם ממילא ליכא זילוחא לשבת בזה וליכא טעם האחרון לאסור כיון שהיו מקומות שנהגו בזה אדרבה למצות כבוד סעודת שבת, וגשאר רק טעם הראשון שיש ג"כ לסמוך להתייר, אבל הבו דלא לוסף עלת להתייר גם בבשול ומלאכות אחרות ויש לאסור.

וקנן אוהב, בלו"ג.

משה פיינשטיין

סימן סא

דין חזרה במכסה שעל גבי תנור גז (בלעך)

סיון תשכ"ט

לרב אחר

אם נטלו תבשיל מעל מכסה הפח שעל גבי תנור הגז אם מותר להחזיר בשבת, לכאורה תלוי במחלוקת הר"ן עם התוס' והרא"ש שכתב הרמ"א ס' רנ"ג ס"ב שנהגין להקל אבל טוב להחמיר עי"ש. ואם הניח הקדירה במקום על הפח שהיד סולדת בו אפילו אינו ע"ג האש ממש יכול להחזירה דכל זמן שהפח חם מחמת האש שייכת להאש ויכול להחזירה על האש, אבל בדהניחה על הפח במקום שאין היד סולדת בו נחשב כהיסק הדעת ואסור להחזירה דהוי כהניחה על גבי קרקע דאפילו דעתו להחזיר אסור כא"ח שם, וכשהסיר בשבת מע"ג האש והניח במקום שאין היד סולדת תלוי גם זה במחלוקת הר"ן והתוס' והרא"ש, ואף שהתם כתב הרמ"א טוב להחמיר הכא עדיף.

ומקדירה שעדיין היא על האש אסור ליקח לטעום, דאסור מדרבנן ליקח ממנה כשהיא על האש ממש אף במבושלת כל צרכה דשמא יטעה ויחשוב על אינה מבושלת דשמא היא מבושלת כל צרכה כדאיתא בחפא"ש ברא"ש פרק כירה סימן י"א, וזהו מש"כ הרמ"א בסימן שי"ח סעי' י"ח ולכתחילה יש ליתור אף בקדירה בכל ענין, אבל הרמ"א סובר דליכא בזה איסור אלא זהירות בעלמא אף בהיפוך שהוא בתגסה ממש ולכן כתב דבהוצאה בעלמא בלי שום היפוך בקדירה אין כאן זהירות אע"פ שבלא נחשול כל צרכו אסור אפילו להוציא עי"ש,

ובק"נ פ"א סימן ל"ד אינו אוסר אלא בנחשול כמאב"ד אסור לא נחשול כמאב"ד אבל בנחשול כל צרכו אינו אוסר, אבל יותר משמע ברמ"א שיש ליתור אף במבושלת כל צרכה לכתחילה כחפא"ש אבל רק לזהירות בעלמא להרחקה יתירא, אבל אפשר דזהירות בעלמא שמשמע מהרמ"א הוא אחר שהעביר מע"ג האור, וע"ז הקיל במ"ב ס"ק קי"ז עוד יותר דכתב דלא נהיגין להחמיר בזה ואף הרוצה להחמיר יחמיר בתגסה ממש אבל להוציא בכף אין להחמיר כלל בנחשול כל צרכה ואינה על האש עי"ש, אבל בעודה על האש אולי יודה להתפא"ש דהוא איסור מדרבנן, אבל לאחר שהסיר מן האש כתב שם החפא"ש דלא שייך בשול כלל בתגסה, וכוונתו מוכרחין לומר דהוא במבושול כל צרכו להרמב"ם ובמבושול כמאב"ד לרש"י, כמפורש ברמב"ם פ"ג הי"א ובש"ע שם, ולכן למעשה יסיר אותה למקום שחיד סולדת בו בפח ויקח ממנה ואח"כ יחזירה לעל גבי האש.

גבי האש.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן סב

זמני שקיעה, בין השמשות וצאת הכוכבים

בע"ה כ"ה שבט תשל"ט.

מע"כ חתני אהובי כבני הרב הגאון ר' משה דוד בן מחותני האהוב הגאון ר' יצחק אייזיק טענדלר שליט"א.

הנה כאשר אנחנו לא שייך שיהיה לנו הכרעה בדברי רבונתנו הראשונים אף כשיש קרשיות על איזו שיטה לכן דאי יש לנו להחמיר בענין זמני השקיעה וצח"כ כחומר שחי השיטות וכן חיינו נוהגין במקומותינו, וכ"ש שיש להתנהג כן בכאן אמעריקא שנחשבצו כאן מכל המדינות ויש בכל עיר ועיר מערים הגדולות וכ"ש בגוא יארק וברוקלין שאיכא הרבה מכל מקום ומקום שמהראוי להחמיר, אף שגימא דליכא לא תתגודדו מטעם שהוא כשתי בתי דינים בעיר אחת, ש"מ אפשר לבא תקלה מזה במדינה זו ביותר שהעניות בתורה הוא כמעט ברובא דרובא, ויש אפילו אצל ת"ח במדינה זו שלא שייכי לעניני הוראה אף לא לשאול אותם במסכתא דכלה ודכומה וכ"ש בעינים חמורים אלו, דאי יש להחמיר כשתי השיטות, דהיינו דבערב שבת אסור לעשות מלאכה מתחלת השקיעה מדין ספק דאורייתא באיסור סקילה וגם נתנו להחמיר בשביל תוספת שבת ובשביל שיטת היראים שה' רבעי מיל הוא קודם התחלת השקיעה שהביא בהמ"ר ס"פ במה מדליקין שלכן יש שנהגין להדליק תורות כדבעי שעה ויש כשליש שעה

יש גם כחצי שעה כדאיתא במ"ב סימן רס"א ס"ק כ"ג, ובמקומותינו נהגו שליש שעה דג"כ כבר יצאו בזה כל השיטות שכתב בש"ע אות כ"א דהוא אף כשנחשב המיל כ"ד מינוט וגם חוספת שבת ע"י, וכן דאוי להנהיג. ובמוצאי שבת צריך להמתין עד ע"ב מינוטין אחר השקיעה ולהמתין ביותר הוא עד צ"ו מינוטין כהסובר דכ"ד מינוטין הוא שיעור מיל.

אבל הא לענין זה אין כל המקומות שוין דחלוי זה בהאופקים כדאיתא בהגר"א סימן רס"א ובמ"ב שם ובבאור הלכה ובעוד מקומות והוא בין לקולא בין להומרא, ולכן בפה אמעריקא בעירנו נוא יארק וכן נוא דוירזיו וכל מקומות הקיץ בהרים שבאלו מקומות הייתי בעצמי, אבל כפי ששמעתי כמעט רוב ערי אמעריקא הוא כן, אשר כחמשים מינוט אחר שקיעה כבר כל השמים מלאה כוכבים והוא חשך כבאמצע הלילה ולא פחות מבמקומותינו ביוראפ אחר ע"ב מינוט ויותר, שא"כ לפי עצם הדין לענין המחלוקת דהגאונים צריך לחלק הגמשים מינוט לט"ו חלקים כמספר ט"ו רבעי מיל שכל חלק הוא שלשה מינוט ושמינית, ויהיה תשעה מינוט הראשונים ויותר מעט ביה"ש דהוא ספק יום ספק לילה לשיטת הגאונים שסובר כן הגר"א, ותשעה מינוט האחרונים ויותר מעט ביה"ש לר"ת ודעימיה שהוא ספק יום ספק לילה, ושלשים ואחד מינוט ויותר מעט הוא להגאונים לילה ודאי ולר"ת ודעימיה יום דאי.

ולפ"ז יש להחיר במוצאי שבת לאחר חמשים מינוט לאלו שממירין לאיזה צורך, ואף בלא צורך אין חיוב למחות, אבל לכתחלה מן הראוי לאחר יותר מן הדין אף שכבר מותר כדאיתא בב"ח ריש סימן רצ"ג ובפמ"ג במשבצות שם ובמ"ב סק"א, שלכן מהראוי גם כאן להמתין עד הע"ב מינוט, וכ"ש לבני תורה ויראי השי"ת יש להם לחכות ע"ב מינוט כמו שהורגלו במקומות דיראפ אף שכאן אין צורך לזה מדינא, אבל אף לבני תורה ויראי השי"ת אין להם להחמיר בכאן עד אחר צ"ו מינוט אף שביוראפ נוהרו הרבה אף לאחר חשבון דהע"ב מינוט שהוצרכו להמתין מצד האוסף דשם ומצד שעות זמניות משום שהחמירו כהסוברין דהמיל הוא כ"ד מינוט, דכיון שכאן מדינא כבר אין לחוש אחר חמשים מינוט כבר איכא חומרא גדולה לחכות הע"ב מינוט שלכן אין להחמיר אף להיתחייב ביותר מזה.

ואף בשבת חנוכה כיון דמליקין נר חנוכה קודם נר שבת אין לו לשנות בשביל נר חנוכה להדליק באחור זמן, דכיון דאף כשיאחר מעט יותר הרי לא תהיה הדלקת נר חנוכה בזמן הגקבע בחול, ובהכרח שלע"ש נתנו חכמים מתחלת תקנת חכמים למצות הדלקת הנרות זמן מוקדם מבימות החול אין חלוק בין סמוך מעט יותר לזמן שבחול או רחוק אלא שזמנו הוא סמוך לנרות השבת וקודם להם, ומסתבר דליכא שום חלוק

דגם לכתחלה אם צריך מאיזה טעם לקבל שבת חיפה בהתחלה דאחר פלג המנחה או שכן דרכו בכל שבת אף שהוא שעה ורביע קודם השקיעה נמי אין שום צורך ושום מעלה לאחר בשביל נר חנוכה, דכיון דמזכרתין לומר דתיקנו זמן מיוחד לערב שבת אף שהוא קודם להתחלת הזמן דבחול אף להרמב"ם (פ"ד ה"ה מה' חנוכה) דבחול אין להקדים ולא יצא כלל אם הקדים מ"מ בע"ש הוא זמן אחר מתחלת התקנה דהוא ביום סמוך ללילה וכיון שלא נתפרש בגמ' הוא מפלג המנחה שכבר מצינו דשייר להדלקת נרות דשבת ואף להתפלל תפלת ערבית ועוד, הוא גם הזמן לנר חנוכה אך שיצטרך להדליק נר גדול שידליק אחר גמר הזמן דבחול. וכן משמע במג"א סימן תרע"ט סק"ב דכתב על בעוד היום גדול שכתב הרמ"א שג"ל דוקא אחר פלג המנחה משמע שכל פלג המנחה שיה, ואף שהמג"א סובר כהסוברין דפלג המנחה הוא סמוך ממש לשקיעה דכן הוא שיטת ר"ת, ודאי כן יסבור לשיטת הגאונים דמתחלת שקיעה הוא ביה"ש שכן סובר גם הרמב"ם דאין חלוק בזה דכל פלג המנחה שיה וגם המ"ב שם סק"ב לא חילק וכן בסדור דה"ח לא חילק והוא מטעם דבארתי. אבל לירי נראה שהזמן הוא קודם וסמוך לנרות שבת דאם אין דעתו להדליק נר של שבת אלא סמוך לסוף פלג המנחה לא יוכל להדליק נר חנוכה וזמן פלג המנחה הוא להמדיק נר של שבת, אבל מי שמדליק נרות שבת רק כרבע שעה או שליש שעה קודם שקיעה אין לו להדליק נר חנוכה בתחילת זמן פלג המנחה כי לא היה שום צורך שיתקנו שידליק נר חנוכה אף שדעתו עיר לעשות מלאכות הרבה, אבל מכיון שלא מצאחי זה בדברי רבותינו אין להצריך לכבות ולהדליק עוד הפעם סמוך לנרות של שבת אבל לכתחלה ודאי יש להחמיר שידליק סמוך ממש לנרות דשבת ופלא מה שהוכיח הר"ן בשבת כ"א: ד"ה מצותה דמותר להדליק קודם הזמן מערב שבת דמדליק קודם דהא מתחלת התקנה שבשמנה ימים איכא חד יום שבת וא"כ הוכרחו לתקן זמן אחר לשבת שידליקו קודם השבת וצ"ע.

וכן במוצאי שבת אסור להדליק נר חנוכה קודם החמשים מינוט ולאלו שממתינין בכל מוצאי שבת עד אחד ע"ב כפי הראוי לבני תורה ויראי השי"ת אין להם למחר גם בשביל נר חנוכה ואינו כלום אף כשנהגין כהגר"א בכל דבר דגם בכל דבר אם הוא לקולא לא שייר ליחידים לנהוג דהא אינם תלמידיו שהיה להם, ותלמידיו לא היה להם רשות להורות לאחרים כמפורש בהא דחלב דאיתירא (פסחים ג"א ע"א) דרבב"ח שהיה תלמיד ר' יוחנן ושאל מר' יוחנן וראה איך שאכלו היה אוכל ג"כ דאיתירא, ולבנו אמר שאסור לו לאכול משום שהוא לא היה יכול להורות בזה אף לתלמידיו ולבניו כיון שלא היה יכול להכריע בעצמו וכדבארתי בספרי דב"מ בשבת סימן י' ענף ב', וכן הוא בכאן דתלמידי הגר"א

כשלא הכריעו בעצמן אלא מחמת שהורה להם רבן הגר"א יכולין בעצמן לעשות אף לקולא אבל אין יכולין להורות לאחרים, ורק כשכבר נעשה מנהג באיזה עיר גם לקולא יש להורות כן במקום התוא אבל היחיד אינו יכול לעשות לקולא כהגר"א במקום שנהגין כשיטה האחרת, שלכן במוצאי שבת צריך להמתין עד אחר שיחא צה"כ גם לר"ת שהיה במקומותינו ביוראפ אחר ע"ב מינוט, ובכאן לא פחות מחמשים מינוט והממתנים גם כן ע"ב מינוט אין להחליק גם נר חנוכה עד אותו זמן, וכ"ש אצלנו שגם בכל יום מדליקין גם בשעה מאוחרת בלילה מאחר שהיכר הפרסום הוא לבני הבית.

ולענין הקולא דבבית"ש שאיתא בסימן שמ"ב דדברים שהן אסורין מד"ס לא גזרו עליהם בית"ש וכ"ש אמירה לעכו"ם לצורך מצוה או בשעה"ד נראה דיש להקל בזמן שהוא חול לר"ת דהא הוא ג"כ ספק יום וספק לילה ובספיקא דרבוותא לכאורה יש יותר להקל מספק בעצם, דהא בספקא דרבוותא הא מצונו קולא דבשעה"ד סומכין אפילו על דעת יחיד ולהב"ח הובא בש"ך יו"ד סוף סימן רמ"ב דה"ט"ו בסימן רצ"ג סק"ד שהוא אף באיסורא דאורייתא והש"ך מודה באיסור דרבנן מה שלא מצונו כן בספק ממש כשהוא ספק קטן כגון דיווד נגד רבים ונקטן נגד גדול שלא נחשב זה לספק, שלכן מסתבר שהם מותרין כל הזמן שהוא חול לר"ת שהוא עד ג' רבעי מיל האחרונים שלר"ת הוא בית"ש דאז אסור משום שלשיטת הגאונים הוא ליל שבת ודאי ואף לר"ת הוא ספק ליל שבת, ולענין מוצאי שבת להמנ"א שם הוא אסור משום דמספיקא לא פקע קדושה הוא אסור כל הזמן שהוא יום לר"ת וג' רבעי מיל האחרונים, ולהחולקין עליו עיין במ"ב סק"ב שמביא מבית מאיר ומברכי יוסף ובבאר הלכה כתב דהרמב"ם משמע דמחירי אף הוא מסיק שראוי להתמיר, ובעה"ש סע' ד' כתב דלרש"י ותוס' נמי אין חלוק ואפילו במוצ"ש יש להתיר אחר ג' רבעי מיל הראשונים דהוא ספיקא דרבוותא אבל בג' רבעי מיל הראשונים אסור כיון דלר"ת הוא ודאי יום שהוא שבת ולהגאונים נמי הוא ספק יום, אבל כיון שהח"א מחמיר כהמנ"א והמ"ב כתב שגם הב"מ מסיים דיש להתמיר אולי מהראוי להתמיר, אבל אין למחות באלו המקילין משום דיותר נוטה להקל כדסובר בעה"ש. ונמצא שלפ"מ שכתבתי דבכאן נוא יארק ובעד מקומות שהם כמו נוא יארק היא בחמשים מינוט צה"כ ממש כמו בע"ב מינוט ביוראפ, יהיה מותר באלו השבועות ובאמירה לעכו"ם לצורך מצוה ולצורך שעת הדחק עד ארבעים מינוט אחר השקיעה, ובמוצ"ש להחולקין על המנ"א יהיה מותר אחר קרוב לעשרה מינוט ולהמנ"א דעמיה יהיה אסור עד אחר ארבעים מינוט ויותר מעט. ולענין אבלות שהלכה בדברי המיקל יש להקל

כשיטת ר"ת אבל נראה שהוא רק עד ארבעים מינוט ויותר מעט בנוא יארק אם הספיקו לישב מעט על חקרקע או להסיר המנעלים עלה לו ליום ממספר השבעה, אבל תשעה מינוט ויותר האחרונים שלתגאונים הוא כבר ליל יום האחר בודאי ולר"ת הוא ג"כ ספק ליל יום האחר אין למנות אלא מיום השני.

ולענין מילה הנה בעצם כיון שיש עכ"פ ספק מתחלת השקיעה שמא הוא לילה דהא לתגאונים הוא ביה"ש שהוא ספק לילה שהוא יום האזר מן הראוי למולו ליום השמיני מיום המחרת וכ"ש כשהיה זה אחר שקיעה דיום השבת שיש למולו באחד בשבת, אבל יש גם טעם בגולד ב' רבעי מיל ראשונים שלר"ת הוא ודאי יום שיש למול לדידה בודאי לשמיני מיום הראשון ולהגאונים הוא נמי ספק יום, שאף שס"ס גמור לא הוי משום שחד ספק הוא עכ"פ אם נולד ביום הראשון או נולד בלילה שהוא יום השני, הנה הש"ך בסימן ק"י דיני ס"ס אלא הביא מתה"ד דהיכא דהספק הראשון מחיר יותר מן השני הוא ברי' ס"ס וכך מסיק להלכה באות י"ב והביא ראה לדבריו מסתם כלים של נכרים אינו בני יומן שאין אסורין בסימן קכ"ב סע"י שהוא מטעם ס"ס ספק לא נשתמש בו היום ואח"ל נשתמש בו היום שמא נשתמש בדבר הפוגם או שאינו נול"ט וקשיא דשם אודת הוא מטעם דנו"ט לפגם מותר אלא ודאי דה"ט דספק הראשון דשנא לא נשתמש בו היום הוא מחיר יותר דפוגם בכל תבשיל וספק השני שמא נשתמש בו דבר שפוגם או אינו נול"ט לתבשיל זה, שא"כ חיונו דפסק הש"ך כמותו וכן פסק בכללי ס"ס בקצרה, ומלשון תה"ד הוא כמפורש ולא דוקא כשספק הראשון מחיר יותר דה"ה כשספק השני מחיר יותר, דהרי כתב והובא זה גם בש"ך ואף לפי דבריו ל"ד לס"ס דידך דהתם הספק האחרון אינו מוסיף ומחיר כלום יותר מן הראשון וכן הראשון יותר מן האחרון, שלכן נראה שגם בש"ך הוא לאו דוקא, והרי גם הספק שמא הלכה כר"ת הרי הוא מחיר יותר דהוא יום ודאי עד משך זמן ג' מיל ורביע וספק דשנא ג' רבעי מיל הראשונים שהוא ביה"ש גם להגאונים הוא, יום הוא מחיר פחות שלכן אף אם נתחיל מספק דבית"ש דג' רבעי מיל הראשונים הוא יום הוא ספק הראשון נמי הוא ס"ס מטעם דספק השני דשנא הלכה כר"ת דהוא יום ממש עד אחר ג' מילין ורביע לפ"מ שכתבתי דליכא חלוק בזה, אבל בעצם ספק הראשון הוא שיטת ר"ת שיש דלדידה ליכא עדיין שינוי כלל שלכן מספק זה צריך להתחיל הוי זה גם ספק הראשון, ומה שלנו אין נוגע ב' הספקות אלא לילד זה, דבכח"ג משמע שהר"ם משה מורמיוא סובר דילדה וכן נקבה הוא בשם חד ספקא מאחר דאינו נוגע להקבה אלא רק להזכר אף הספק דכבר ילדה, ובתא אולי גם התה"ד יודה דהא הוא רק

ילד אחד אף לא נקבה עמו דכיון דהספק איכא גם על הנקבה אף שאינו נוגע לדינא טובד התה"ד ולא נחשב שם אחר כדכתב הש"ך בטעם תה"ד, אינו כלום דהא דאי נוגע זה לעד ילדים שגולדו עתה בעולם בזמן מאוחר קצת שלהגאונים כבר הוא לילה ריוח השני ולד"ת הוא עדיין יום ממש שהוא זמן שני מילין וחצי שיש לתלות שודאי איכא בעולם ואף אם נולדו רק נקבות סגי להחשיבו לתה"ד לספק שמא הלכה כר"ת שמתיר יותר מספק האחר, ואף שאנו לא ידעין היכן הם מ"מ הספק והלכה כר"ת הא מתיר עכ"פ גם אותן שיש להחשיב שספק זה הוא מתיר יותר שזה עושה שלא יתחשב לשם אחד לתה"ד והש"ך שספק כמותו. וגם יש לצרף שיטת הרמב"ם פ"ג מא"ב ה"ב דסובר דגם קטנה נאסרה על בעלה, וכתב המ"מ דהוא מהא דבקיבל אביה קידושין כשהיתה פחותה מבית ג' נאסרה כשטוען הבעל פ"פ מצאתי אף כשבעל כשהיא גדולה דאיכא ס"ס ספק זינתה כשהיא קטנה ואפילו כשהיא גדולה שמא באונס, דאינו סובר תירוצי התוס' שהביא המ"מ מקצת מן המפרשים דשם אונס חד הוא, ונמצא שכל כך לא מסתבר להרמב"ם תירוצו זה אף לדחות בזה שני מקומות בגמ' דירן ביבמות דף ל"ג ע"ב ובדף ס"א ע"ב וירושלמי בפ"ב דסוטה ה"א דהוא מימרא דר' זעירא ד' יסא בש"ר יוחנן, והכ"מ בפ"ב דסוטה ה"ד כתב שהראיה שהביא המ"מ מפ"ק דכתובות ראה טובה היא שהוא כדאי לפסוק בשביל זה דלא כהירושלמי אף ששם הוא דין מפורש להלכה ואין לומר דכתב המ"מ על הא דס' ר' אחין דהוא רק לרחוץ בעלמא וכן הא דרבא בדף ס"א ע"ב אפשר לומר דהוא אמר זה אליבא דר"א דמוכרת לסבור כן שאפשר לומר דרבנן פליגי עליה ועיין במל"מ פי"א מאישות ה"ח ד"ה הן אמת שלא ניתא לו לומר דאולי רבנן פליגי מאחר שלא מצינו שפליגי, מ"מ יש לומר עכ"פ דהרמב"ם מצד דאיתו סובר דרבנן פליגי עליה, ושסתם גמ' שלנו בכתובות פליגא על הא דירושלמי. שא"כ לשיטת זו דהרמב"ם גם ממש אחר נחשב ס"ס שלכן הוא לדידהו גם בהא דזמן ביה"ש להגאונים הוי בפשיטות ס"ס שלכן יש למולו ביום הראשון.

והנה לירידי היה מסתבר שכיון שספק ביה"ש אם הוא יום או לילה ספק בהמצאות אידך הוא שזה לא ידוע לשום אינשי, וספק בהג' מילין ודביע הוא ספק דפולגותא דבבזותא בדינא יש להחשיב זה לס"ס אף דספק פולגותא דרבנן נמצא שהוא ג"כ אותו שם ספק, מאחר ולא מסבה אחת אנו מספקין אבל אפשר מסתבר לפרש כן הטעם דהרמב"ם בקטנה, דהא בקטנה דאין לה דעת ממש וכשנותנים לה איזה דבר היא מאמינה לו ועושה כל מה שרוצה לא מסתבר שיחלוק הרמב"ם אלא רק בקטנה שיש לה דעת, ורדאי אנו רואים קטנים שיש להם דעת גדול דהא קטנים כבן ח' ט' איכא

הרבה שלומדים גמ' גם עם תוס' שצריך הבנה גדולה, וגם מצינו בגמ' ינוקא בן שש שנים דתנא מס' ע"ז ושאלו מיניה שאלות בדיני י"נ בע"ז דף נ"ו ע"ב וינוקא דר"ל היה כבר חכם בקטנותו ממש, וילדי האשה ראיתא בגיטין דף נ"ו ע"ב שהיו כולן קטנים וידעו להשיב לקיסר והבינו כל כך עד שמסרו נפשם להריגה ובמ"ד איכא פרשה א' סימן נ' איתא שבן השביעי עדיין הניקחו ושיעורו חכמים שנותיו ונמצא בן שתי שנים וששה חרשים ושש שעות ומחצה, ואף בדורות הקרובים מפורסם לכל שהגר"א כבן שש היה חכם גדול בתורה, וגם בכל דור דור רואים קטנים בעלי כשרונות גדולים, וכמו כן הא שייך להיות בקטנות, אבל גז"כ הוא בכל קטנים אף באלו שיש להם דעת ואף כהגר"א ואף כינוקא דר"ל והינוקא שלמד ע"ז בשית שני והילדים של האשה שבהניוקין שיש להם הדין כאין להם דעת, וכן הוא הדין דפתוי קטנה אונס גם בכל קטנות אף שיש להן דעת גדול שמ"מ מגז"כ נחשבו לאינן בנות דעת שדינן כאנוסות שלא נאסרו לבעליהן, ובקטנות כאלו סובר הרמב"ם דאף שהוא ס"ס משם אחד דאונס היה זה בדיון ס"ס מאחר דפתוי קטנה אונס הוא רק מחדוש התורה נחשבו כאנוסות אין להחשיב זה משם אחד, שלכן מוכרחין לומר דסוגיא דכתובות פליג על הסוגיות יבמות והירושלמי סוטה. שא"כ נמצא שלתוס' גם זה הוא ס"ס משם אחד וצריכין אנו לומר לתוס' שאינו משם אחד מטעם תה"ד שפסק הש"ך כמותו כדלעיל. אבל יש לצרף עכ"פ שיטת הרמב"ם להורות שהוא כס"ס.

אבל מ"מ לענין למול בשבת אולי משום חומרא דשבת יש להחמיר שלא למול בשבת משום שהגר"א והגר"ז הסכימו לשיטת הגאונים והם בתראין, אבל עכ"פ אלו הרוצים לסמוך ע"ז אף בשבת אין למחות בידם.

ולענין הפסק טהרה אם היתה אנוסה ולא יכלה לעשות בדיקת הפסק טהרה עד אחר השקיעה יכלה בג' רבעי מיל הראשונים מטעם הס"ס שלכן בבאן נא יאירק וכדומה הוא רק עד תשעה מינוט מתחלת השקיעה.

לענין גמור תעניות ורבנן יש להקל למי שקשה לפניו להתענות שיאכל אחר ג' מילי ודביע שהוא בכאן אחד מ"א מינוט, ויתפלל ערבית קודם ואם הצבור חוששין לשמא יש מי שקשה לפניהם התענית יתחילו להתפלל ערבית באופן שיגמרו אחר מ"א מינוט ואז מי שלא קשה לפניהם התענית יתכוונו עד חמשים מינוט ומי שקשה לפניו יאכל אחר מ"א מינוט וקריאת המגילה יתחילו אחר חמשים מינוט ומי שקשה לפניו כשהוא בחול שהתענו יאכל מעט קודם קריאת המגילה.

חצי היום קבלתי מאבי מורי הגאון זצ"ל דלעולם הוא שות כדכתבתי בתשובה באג"מ אר"ח סימן כ"ד והארכתי יותר בח"ב סימן כ' שהבאתי שמוכרת כן

לרש"י עירובין דף נ"ו ע"א ד"ה זהו פני צפון וכמדומני שכן סובר גם חגר"א אבל חצאי חיים אינם שווים ודיני בקר כק"ש ותפלה בחשבון אורך וקוצר הנשנות בחצי הראשון של היום ודיני ערב כמנחה וחשבון פלג המנחה הוא בחשבון אורך וקוצר חצי השני של היום. חותנך אהבהך בלוי"ג,

משה פיינשטיין

סימן כג

קידוש במקום סעודה

אייר תשל"א

מע"כ בני חביבי הרה"ג ר' שלום ראובן שליט"א אמרתי לכתוב לך בידור שטחי בענין זה.

ענף א

הגה בפסחים דף קא ע"א סבור מינה ח"מ מבית לבית אבל במקום למקום בחד ביתא לא א"ל ר' ענן בר חזליפא וימנין סגיאלין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש, וכתבו התוס' לעיל בדף ק' ד"ה ידי קידוש ומיהו במקום למקום בבית אחד כגון מאיגרא לארעא נראה דמודה שמואל אם קידש באיגרא כדי לאכול בארעא דחשיב קידוש במקום סעודה, אף שלעיל מזה כתבו דמבית לבית סובר שמואל דלא מהני מה שקידש על דעת שרוצה לאכול במקום האחר, והוכיחו זה מהא דפריך ולשמואל למח לי לקדושי בבי כנישתא ואם היה מועיל על דעת לאכול במקום אחר לא היה קשה כלום דהרי כל השומעים נתכוונו לצאת על דעת לאכול בביתם. וצריך להבין מאחר דגם מאיגרא לארעא לא נחשב במקום סעודה כמו במבית לבית מ"ש דלענין על דעת לאכול במקום האחר איכא חלוק דמבית לבית לא מועיל ומאיגרא לארעא מועיל, והביאו מירושלמי סוכה פ"ד ה"ה דאיתא שם ר' יעקב בר אחא בשם שמואל קידש בבית זה וגמלך לוכל בבית אחר צריך לקדש ר' אחא בר חיננא בשם רב מי שסוכתו ערבה עליו מקדש בלילי יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו, (ובתוס' הגירסא א"ר אחא בשם ר' אושעיא אמר רב), א"ר אבין ולא פליגין מה דאמר רב בשלא היה בדעתו לוכל בבית אחר מה דאמר שמואל בשהיה בדעתו לוכל בבית אחר, וכדי שלא נימא שפליגי הירושלמי עם הש"ס שלנו מפרשי שהירושלמי איירי במקום למקום בבית אחד, וכן מסיק חרא"ש דיש לתרץ דלא פליג אגמ' דידן משום דהירושלמי איירי מבית לסוכת דהוא כמו מארעא לאיגרא. אבל צריך להבין הטעם בחלוקם. ועיין בר"ן שכתב שלא נהירא לאפלוגי' ביניהם שלכן מסיק דגמ' דידן פליג על הירושלמי.

והרא"ש הביא מר' נסים גאון דכתב במגילת סתרים דהא דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו היכא שהיה בדעתו מתחלה לאכול במקום הקידוש ושוב נמלך ואכל במקום אחר אבל אם מתחלה קידש אדעתא דהכי לאכול במקום אחר יצא ידי קידוש, וחביא ראייה מירושלמי זה, והקשה עליו חרא"ש מהא דלא אמר דלשמואל מקדשין להוציא כל מי מבני העיר שדעתם לאכול בביתם, ותירץ דיש לפרש דכיון דרובא דרובא מקדשין בביתם כדי להוציא בניו ובני ביתו כדחקשה הגמ' על רב למה ליה לקדושי בביתו משמע דעושין כן, ומי שאין לו אשה ובנים הם מעטים אתי למטעי ונפיק מיניה חורבא שיאמרו שיש קידוש שלא במקום סעודה ומשני דלא אתי למטעי שיבינו הכל שהוא להוציא האורחים, ולא מוכן כלל לנו בענינתו דאיהו טעות שייך להיות דהא כו"ע עושין בכל אופן קידוש בבית ואם לא יעלה על לבם שהוא להוציא מי שאין לו בני בית ודעתו לאכול בביתו, אף אם יש קידוש שלא במקום סעודה לא היה להם לקדש בבי כנישתא, ואיזה חלוק הוא לענין זה בין אם קידש במקום סעודה או אף שלא במקום סעודה דאף לרב יש להקשות זה דכיון דעכ"פ עושין קידוש בבית להוציא בני ביתו למה מקדשין בבי כנישתא, ואם לרב ידע לאיהו צורך מקדשין בבי כנישתא ניחא גם לשמואל דהא גם שמואל מודה דאלו שאין להם בני בית יוצאין בקידוש דבי כנישתא מחמת שדעתם לאכול בביתם ולא מוכן לכאורה דברי חרא"ש. ועיין בסמ"ג עשין כ"ט שפסק כר' נסים גאון.

והמרדכי הקשה ממאי דאמר רבת התלמידיו טעומו מדי והלא היה בדעתם של התלמידים לאכול בביתם, והובא במהרש"א ועיין בק"נ שתיירץ דמפרש חר"ן גאון דבלא שרגא לא ירצו לאכול ולא כמחשבתם כפי רש"י והרשב"ם וכן תירץ בקרני ראם והמרדכי שהקשה הוא משום דמפרש דלא יוכלו לקדש בלא גר אבל יאכלו בלא גר דכן סובר המרדכי לעיל מזה כהיש רוצים שברא"ש, אבל הא ודאי דהא המרדכי פירש רש"י ורשב"ם וא"כ לא הי"ל להקשות כלום.

עוד קשה מה שפירשו התוס' דהירושלמי איירי במקום למקום בחד בית דבזה לא פליגי דגם לשמואל מהני בדעתו לאכול במקום האחר, וכשאמר לא פליגי הרי דרב מצריך ג"כ שיחיה בדעתו לאכול במקום האחר, וכמפורש בירושלמי מאי דאמר רב בשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש, ונמצא לתוס' שגם גמ' דידן סובר כן לרב, ונמצא שגם רב מצריך במקום סעודה בנמלך ורק בדעתו לאכול במקום האחר פליגי שרב לא מחלק ומועיל לדידיה גם בבית אחר ושמואל מחלק שמבית לבית לא מהני ומקום למקום בחד ביתא מהני, וכן מפורש ברא"ש דכתב דהירושלמי דמועיל תנאי לשמואל היינו במקום למקום כמו מארעא לאיגרא דהכי איירי